

Hac Yolcusunun Azığı ve Bereketi

Doç. Dr. Fikret Karaman
Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı

Hac ibadetinin insan hayatı üzerinde özel bir yeri vardır. Bu nedenle kişi kutsal beldelere karşı daima bir arzu, özlem, aşk ve ümit içinde yaşamaktadır. İslam dini; öncelik sırasına göre nerede olursa olsun Kâbe'ye doğru yönelerek günde beş vakit namaz kılınmasını emretmiştir. Sonra hali vakti yerinde olanların, ömründe bir defa Beytullah'ı ziyaret etmeleri istenmiştir. Böylece mümin, günde birkaç kez kiblenin merkezi olan Kâbe'ye yönelerek namazını kılmaktadır. Bu hasret ve arayış, onu hac ibadetine karşı daha duyarlı bir duruma getirmiştir. Böylece hacca gitme imkânına kavuşanlar, kutsal yolculuk için özel hazırlıklar yapmaktadırlar. Bu hazırlıklar insanların bulunduğu bölge ve iklime göre farklılık arz edebilir. Takdir edileceği üzere harem bölgesinden hac yapanlarla dünyanın diğer değişik yerlerinden gelenlerin hazırlıkları aynı olmaz. Doğal olarak uzaktan gelenlerin ulaşım, ikamet, yemek, içmek, sağlık, giyim ve kuşam gibi çeşitli maddi ihtiyaçları söz konusudur. Diğer taraftan bunların ibadet, irşat, rehberlik ve ruh dünyalarına yönelik beklentileri de göz ardı edilemez. Bu itibarla kişi; bu kutsal göreve çıkmadan önce bazı konularda daha tedbirli ve dikkatli olmak zorundadır. Şu günlerde İslam dünyası yeni bir hac mevsimine daha yaklaşmış bulunuyor. Buna göre; ülkemizden hacca gideceklerin ilk çıkışları, 20 Ekim 2009 tarihinde planlanmıştır. Bu müstesna yolculuğun özlemini yaşayan hacı adaylarına ve görevlilere yararlı olur düşüncesiyle birkaç hususu paylaşmak istiyorum.

Belirli Zaman ve Mekân: İslam dininde meşru kılınan ibadetler, genel olarak belirli bir zamanla kayıtlı kılınmıştır. Vakit, cuma ve bayram namazları ile oruç, zekât ve kurban gibi ibadetler ancak belirlenen zaman dilimlerinde ifa edilmektedir. Tıpkı bunun gibi hac ibadeti de belirlenmiş mekânlarda ve zamanda yerine getirilmektedir. Nitekim Kur'an-ı Kerim ayetleri ve Hz. Peygamber (s.a.s.)'in uygulamaları da bunu göstermektedir: Konuya ışık tutmak bakımından şu ayet mealini hatırlatmakta yarar vardır: "Hac bilinen aylardadır. Kim o aylarda hacca karar verip niyet ederse, bilsin ki hac sırasında kadına yaklaşmak, günaha sapmak ve tartışıp çekişmek yoktur. Ne hayır işlerseniz Allah onu bilir. Azık edinin; kuşkusuz azığın en hayırlısı takvadır. Öyleyse bana saygı duyun, ey akıl sahipleri!" (Bakara, 197) Görüldüğü gibi insanların dikkati, hac mevsimine çekilmektedir. Bu mevsim, belirli aylar olarak ifade edilmiştir. Hac mevsimini kapsayan bu aylar; şevval, zilkade ve zilhicce ayının ilk on günüdür. İşte bu döneme, "hac mevsimi" denmiştir. Abdullah bin Ömer'in naklettiği bir hadis-i şerifte de; yine hac ayları; "şevval ve zilkade ayı ile zilhiccenin ilk on günü" olarak açıklanmıştır. (Buhari, Hac, 33) Ayet ve hadislerden de anlaşıldığı gibi hac farızası ancak bu günlerde ifa edilebilir. Hz. Peygamber (s.a.s.) bu süre içinde hac ibadetinin nasıl ve hangi yerlerde yapılacağını Veda Haccı esnasında bizzat beraberinde hac yapan binlerce ashabına uygulamalı olarak göstermiştir. Ayrıca Hz. Ebu Bekir'i hac emiri tayin etmiş ve haccın nasıl yapılacağını anlatmakla görevlendirmiştir. İslam toplumu asırlar boyunca dinî teamül haline gelen bu uygulamaya devam etmiştir. Hal böyle olunca "Hac bilinen aylardadır" şeklindeki mutlak ifadeye bakarak bu görevin; belirtilen zaman diliminin dışında da ifa edilebileceğini iddia etmek doğru değildir. Bazı sıkıntıları azaltmak veya ortadan kaldırmak gerekçesi de; haccın daha geniş bir süreye veya başka aylara yayılabilmesi için yeterli bir sebep olamaz. Bu tür bir tutum ve ısrar Kur'an ayetlerine ve Hz. Peygamber (s.a.s.)'in fiili uygulamasına aykırıdır. Dört halife dönemi başta olmak üzere bugüne kadar gelip geçmiş bütün Müslüman bilginlerin görüşleri de böyle bir uygulamaya izin vermemiştir. Hal böyle olunca, 1400 yıldan bu yana yürütülen bir fiili duruma rağmen başka aylarda hac yapmakta ısrar etmenin hiçbir bilimsel dayanağı olamaz. Esasen bugün karşılaşılmaması muhtemel

güçlükleri ortadan kaldırmak için gerekli imkânlar mevcut iken temeli olmayan bir gerekçede ısrar etmek gereksiz ve yanlıştır. Ayrıca unutmayalım ki bu ibadetin belirtilen zaman dilimi ile gösterilen kutsal yerlerin dışında yapılması; haccın dinî, ahlaki, sosyal ve siyasi işlevini de zayıflatacaktır. (Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir; c.1, s. 208)

Maddi Hazırlık Yapmak: Hacca gitmeye karar veren kimse, yola çıkmadan önce hazırlıklarını gözden geçirmelidir. Özellikle tercih ettiği hac organizasyonunu incelemeli, tanımalı ve ona göre kararını vermelidir. Bu cümleden olarak yol arkadaşını seçmek, hangi kategori ile gideceğini belirlemek, yeteri kadar yol harçlığını yanına almak ve nerede kalacağını seçmek önem arz etmektedir. Böylece ömründe ilk kez önüne çıkan bu fırsatı, daha düzenli ve güvenilir bir organizasyon ile değerlendirmelidir. Buna göre; ülkemiz hac düzenlemesi göz önünde bulundurulduğunda normal, müstakil ve otel kategorileri söz konusudur. Bunlardan müstakil bölüm seçilebilir. Zira müstakil ve otel kategorilerinde, aile ortamında bir odada kalmak mümkündür. Ne var ki bazıları, maddi şartları uygun olduğu halde normal kategorilere kayıt yaptırmaktadır. Bunun anlamı; hac mevsimindeki ikametlerde, beş veya yedi kişiyle birlikte bir odada kalmak ve buradaki temizlik mekânlarını paylaşmak demektir. Kişi, başlangıçta hacca gitmenin heyecanı ile bu durumu kabul edebilir. Oysaki basit ve sade gibi görünen bu karar sonradan birçoğunun şikâyetine neden olmaktadır. Zaten hac mevsimi sayılı günlerden ibarettir. Geriye dönüp yanlışı telafi etmek mümkün olamamaktadır. Üzülerek belirtmeliyiz ki kimi insanlar için maddi ve fiziki şartlarını iyi analiz edemediği için ikamet yerlerine intibak edememektedir. Çoğu kez çevresiyle tartışmakta ve strese girmektedir. Dolayısıyla başkalarını da rahatsız etmektedir.

Esasen evlerin fiziki yapılarına ve olumsuzluklarına yoğunlaşan bu tür insanları ikna ve tatmin etmenin sınırı da yoktur. Çünkü ikamet ettikleri binaların, büyük bir bölümü sadece hac mevsiminde kullanılmaktadır. Hal böyle olunca eksiksiz ve kusursuz ev bulmak gerçekten zordur. Bu gerçekleri kabul etmek istemeyenler, doğal olarak hac günleri boyunca gerginlik ve huzursuzluk yaşayabilir. Şüphesiz ki bu atmosfer hac ibadetini de olumsuz etkilemektedir. Tekrar hatırlatalım ki hac günleri sakin ve huzur içinde geçirilmelidir. Maddi sıkıntıları aşarak gönül dünyasıyla başbaşa kalmalıdır: “Kim o aylarda hacca karar verip niyet ederse, bilsin ki hac sırasında kadına yaklaşmak, günaha sapmak ve tartışıp çekişmek yoktur.” Buyrulmaktadır. Dolayısıyla insan, bu ibadete niyet edip başladığı andan itibaren sözlerinde, tutum ve davranışlarında, ilişkilerinde daha dikkatli ve temkinli olmak zorundadır.

Manevi Hazırlık Yapmak: Yukarıda mealini aldığımız ayetteki “azık edinin” ifadesi; maddi azığın yanında hayırlı ameller işleyerek ahiret hazırlığı yapın anlamında da yorumlanmıştır. Ancak ayetin hemen devamında da, “azığın en hayırlısı takvadır” hükmünün yer aldığı görülmektedir. Aslında takva, Kur'an-ı Kerim'in üzerinde yoğun olarak durduğu ve toplam 216 yerde tekrarlanan bir kavramdır. Sözlüklerde; “insanın, ibadet ve güzel işler yaparak kendisine acı verecek durumlardan korunması” şeklinde tarif edilmiştir. Dinî yönden de Allah'a saygı, O'nun koyduğu kuralları ihlal etmekten sakınma, ağırbaşlılık, tevazu, insanların şeref ve haysiyetlerini korumak gibi çok zengin anlamlar taşımaktadır.

Burada takvanın “hayırlı azık” şeklinde nitelendirilmesi onun önemine ve derinliğine işaret etmektedir. Hac ibadetiyle birlikte düşünüldüğünde kötü söz, fücür, çatışma ve tartışma gibi ahlaki kurallara riayet etmek demektir. Diğer taraftan haccın manevi atmosferine yakışmayan tutumlardan sakınmaktır. Sonuç olarak Kur'an-ı Kerim'in büyük önem verdiği takvanın, konumuzla ilgili olan bölümü şöyle ifade edilebilir: İtikadi konularda yanlış ve batıl inançlara kapılmaktan korunmaktır. Ahlaki ve ameli konularda da; ruhu kirleten kötü duygulardan, fena huylardan, eksik, kusurlu, zararlı ve haksız davranışlardan uzak durmaktır. Daha özet bir tanımla İslam dininde esasları belirlenmiş olan hayat tarzına uymayan yaşayıştan sakınmak ve uzak durmak demektir.

Takvanın diğer önemli bir fonksiyonu ise; bütün faaliyetlerde ve ödevlerin yerine getirilmesinde Allah korkusunu ve onun murakabesini iç dünyasında hissetmektir. Diğer bir ifade ile Allah'tan korkmak, O'na

teslim olmayı ön plana çıkararak bu saygıyı, davranışların ve hayatın azığı yani gıdası yapmaktır. İşte takva bütün bu erdemleri kapsayan yüksek bir fazilettir. Bu sebeple de maddi gıdaların bedenimizi beslemesi gibi -konumuz olan ayetin ifadesiyle- “azığın en hayırlısı” olan takva da ruhumuzu besler. Herhalde haccın ruh ve beden üzerindeki kalıcı etkisi de ancak bu manevi hazırlıkla mümkün olmaktadır. Bu nedenle hacılarımız yol azığı ve hazırlığı olarak sabır, azim ve iradeye dayanan geniş, yüksek bir hedef ortaya koymalıdır. Geçmişini sorgulayarak varsa yanlış ve hatalarından dönmelidir. Bencilliği ve bireyselliği aşarak haccın manevi atmosferiyle ötekini nefsine tercih edecek kadar olgunlaşmalıdır. Esasen haccın en hassas yönü olan ihram, tavaf, sa’y, Arafat ve vakfenin amacı da budur.

Hac Günlerini İyi Değerlendirmek: Haccın en zor yönü; bu yolda geçirilen zaman dilimini iyi değerlendirmektir. Zira uzunca görünen bu yolculuk, bir bakıma rüya gibi hemen gelip geçmektedir. Bu nedenle hacıların ve onlara rehberlik eden kafile başkanı ve din görevlilerin çok dikkatli olmaları gerekmektedir. Buna göre; hac takvimi ve günleri milimetrik olarak incelenerek iyi bir plan ve program yapılmalıdır. Çünkü her kafilenin kutsal topraklara intikali ve ayrılışı farklıdır. Dolayısıyla burada kalacakları günlerin sayısı da sınırlıdır. Diğer taraftan ulaşım, ikamet ve zaruri ihtiyaçlara ayrılan süre de dikkate alındığında hac mevsiminin beklenenden daha kısa olduğu anlaşılacaktır.

Mekke ve Medine ikametlerinde asıl adresimiz Haremeyn (iki mescit) olmalıdır. Kalacağımız ev, bina ve otel asgari ölçüde dinlenme yerleri olarak değerlendirilmelidir. Çarşı ve pazarı gezerek zaman israfına neden olmamalıdır. Namaz vakitlerinden önce mescide giderek rahat bir mekânda oturmaya çalışmalıdır. Mecbur kalmadıkça kapı ağızlarında, merdiven boşluklarında ve yol ağızlarında oturulmamalıdır. Namazlardan sonra cami çıkışlarında acele edilmemelidir. Tahliye işlemi hafifledikten sonra çıkmak daha uygundur. Bu, hem kendisine hem diğer Müslüman kardeşlerinin hakkına riayet bakımından önemli bir husustur. Camide boş, anlamsız ve yüksek sesle konuşulmamalıdır. Özellikle dedi kodu ve aşırı derecede dünyevi hırs ve arzuları ön plana çıkaracak davranışlardan kaçınılmalıdır. Telefonların kapalı olması en uygun olanıdır. Açık olması durumunda da zil sesi ayarlanmalıdır. Şayet konuşmak zorunda ise; olabildiğince kısa tutulmalı ve sesini yükseltmemelidir.

Mekke’de ev ve oteller kısmen haremnden uzak mesafede sayılabilir. Ulaşım servisle sağlanmaktadır. Her namaz için gelip geri dönmek zaman israfına neden olabilir. Bu durumda herkes, sağlığına ve durumuna uygun bir program yapmalıdır. Mekke’de mümkün olduğu kadar tavaf yapar. Ancak kendisi erken varmış yeterince tavaf yapmışsa yeni gelenlere kolaylık sağlamak için metafor alanına girmemeyi de düşünmelidir. Bu durumda insanlar için kurulan ilk (mabet) olan Kâbe’yi göreceği bir yerde oturur ve onun azametini seyrederek. Daha da önemlisi onun üzerindeki apaçık nişaneleri, İbrahim’im makamı ile oradaki emniyet ve sükûneti tefekkür eder. Çokça Kur’an okur. Tövbe ve istiğfar eder.

Medine ise; Hz. Peygamber (s.a.s.)’in nuru ile aydınlanmış bir şehirdir. Onun hicret yurdudur. Çünkü hayatının son on yılını burada geçirmiştir. Ebedi âleme yine burada intikal etmiş ve aynı yerde toprağa verilmiştir. Hac ibadetini ifa etmek amacıyla kutsal topraklara gelen müminler Medine’yi dolayısıyla Hz. Peygamber (s.a.s.)’in kabrini hasret ve gözyaşı içinde ziyaret etmektedirler. Burada atılan her adım ve alınan her nefes önemlidir. Bu nedenle Medine’de ikamet edildiği sürece, beş vakit namaz mescitte kılınmalı ve her fırsatta Efendimize salat, selam ve dualar okunmalıdır. Ne mutlu bu görevi, usulüne uygun ve gönül huzuru içinde yapanlara...